

ПРАВНИ КАРАКТЕР ВЕЛИКИХ ДРУШТВЕНИХ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРЕДУЗЕЋА У ПОЉСКОЈ

У В О Д

У пољопривреди Пољске Народне Републике постоје три основне категорије пољопривредних газдинстава и то: државна пољопривредна газдинства, удружена пољопривредна газдинства и индивидуална пољопривредна газдинства.

Основу Пољске социјалистичке пољопривреде чине државна пољопривредна газдинства. То произилази из високог нивоа производње, савремене технике и организације²⁾: државних пољопривредних газдинстава, као и њиховог корисног утицаја на развој целокупне пољопривреде.

Специфичним задацима друштвених пољопривредних јединица, прилагођавају се степен особености и организационо-правни облици тих јединица.

С обзиром на степен специфичности можемо разликовати две групе државних газдинстава:

- државна пољопривредна предузећа која су посебно правно регулисана, као и
- помоћна газдинства која чине унутрашње организацијске јединице различитих државних институција наиме, научноистраживачких института, експерименталних института, пољопривредних школа различитог степена, као и других друштвених институција.

У том смислу нас и интересују државна пољопривредна предузећа чија је правна форма издиференцирана сагласно одређеним задацима. Међу њима могуће је разликовати:

1) Арт. 15. Ркту (тачка — прим. прев.) 3, 4. и 5. Устава ПНР (ПРЛ) гласи као и оригиналан текст из 1976. Дз. У. Нр. 17, Поз. 36.

2) Аугустин Вош, процес социјалистичке реконструкције Пољске процес социјалистичкеј реконструкцији rolnictwa; postemp. v latach 1971 — 1975), cit. Woś; Процес... Књига и знањe (Кsiążка i Vjedza) Варшава 1976, стр. 35.

3) Арт. 15 пкт. 5 in fine Устава ПНР (ПРЛ).

4) Wiktor Pawlak, Пољопривредно право (Pravo rolne), цз. II, Изградња пољопривредног система (Sztaltowanie ustroju rolnego) (cit, Pawlak Пољопривредно право II), УАМ, Пзнаоњ 1971, стр. 27 и 28.

- државна пољопривредна предузећа груписана по територијалном принципу,⁵⁾
- државна пољопривредна предузећа која су територијално груписана у пољопривредно-индустријска удружења (кетшњско и судетско⁶⁾);
- специјализована државна пољопривредна предузећа удружена по врсти делатности, (општег друштвеног значаја) наиме, Пољопривредно-воћарски расадници⁷⁾ и Удружења за одгој и промет животињама⁸⁾.

Горе наведена предузећа су обједињена у Централни Уред Државних Пољопривредних Предузећа⁹⁾.

У погледу непосредног утицаја на развој целокупне пољопривреде највећу улогу имају државна пољопривредна предузећа, а међу њима пре свега Државна Пољопривредна Газдинства¹⁰⁾ која су груписана у територијална удружења.

Она обављају следеће основне задатке:

- подстичу развој пољопривреде посредством снабдевања средствима за производњу пољопривредног порекла,
- заузимају све већи удео у општој пољопривредној производњи,
- утичу у знатном степену на социјалистичке промене у пољопривреди¹¹⁾.

Државна Пољопривредна Газдинства (ПГР) делују као велика подруштвљена пољопривредна предузећа. Њихов правни третман почива на принципима декрета од 26. X. 1950. године о државним предузећима у духу истоименог текста из 1960. године¹²⁾. Од 1. I 1975. године имају правни статус кључног државног предузећа.

Проблем адекватности правних облика државних предузећа, одређених у централном декрету 26. X. 1950. године, као и организације државне

5) § 3 Одлике нр 155 Савета Министарства од 14. VI 1974. год. у вези оснивања Пољопривредног удружења за производњу семена и садница, Удружења за одгој и промет животиња, удружење државних пољопривредних предузећа, као и Централне управе државним пољопривредним газдинствима (Centralnego Zarząd du Państwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej) (cit. Одлука нр. 155/1974. није публикована). Видети такође § 1 уст. 1 пкт. 2 Одлуке нр. 10 Савета Министарства од 16. I 1976. год. у вези привредног финансирања државних пољопривредних предузећа подређених или Министру Пољопривреде или народном одбору (radom narodowym) (М. П. нр. 9, поз. 45).

6) Одлука нр. 282 Савета Министара од 13. XII. 1973. год. у вези стварања Кетшњског Пољопривредно-Индустријског Удружења као и одређивања његовог економско-финансијског система замењена је одлуком нр 6 Савета министара од 16. I 1976. (није публикована). Видети такође § 1. уст. пкт. 2 одлуке нр. 10/1976. — М.П. Нр 9, поз. 45 Одлука нр. 153. Савета Министара од 14. VI 1974. год. у вези оснивања Сулецког Пољопривредно-Индустријског Удружења као и одређивања његовог економско-финансијског система (није публикована). Видети такође § 1 уст. 1. пкт. 2. Одлука нр. 10/1976. М.П. нр. 9, поз. 45.

7) § 1 одлуке нр 155/1974. Р.М.

8) § 2 одлуке нр. 155/1974. Р.М.

9) §§ 5 и 6 одлуке нр. 155/1974. Р.М.

10) Поред државних пољопривредних предузећа у удружењима државних пољопривредних предузећа постоје такође рибарска газдинства и воћарска државна газдинства, предузећа за механизацију државних пољопривредних газдинстава, предузећа за пољопривредну индустрију државних пољопривредних газдинстава, као и предузећа за ремонт и израдању државних пољопривредних газдинстава (видети писмо Министарства Пољопривреде, Генерални инспекторат (ШПР) од 7. VII 1974. године Л. дз. ПГР; орг. III-8/74).

11) Видети одлуку Полтичког Бироа Централног Комитета Пољске Уједињене Радничке Партије (ЦК ПЗПР) и Владе Пољске Народне Републике (ПРЛ) од 21. XI. 1972. год.

12) Дз. У. од 1960. г. нр. 18, поз 111.

13) Видети одлуку нр 156 Савета министара од 14. VI 1974. г. у вези одступања неких прописа о оснивању војводских (Wojwodzkich) државних пољопривредних газдинстава као и организације за промет стоке (М.П.) нр. 25 поз 147).

пољопривреде, изучавао је Ј. Борковски и изјаснио се за њихову адекватност¹⁴).

Тај универзални правни облик државног предузећа не искључује могућност унутрашњег организованог разликовања, које је постојало у историјском развоју а изграђује се и данас. Организационо-правни облици ПГР су детерминисани низом чинилаца међу којима су најважнији — поред природних — климатских — друштвено-економских, услови организовања друштвене пољопривреде у оквирино задатака везани за развој целокупног економског живота земље¹⁵).

ПГР — и (Друштвена Пољопривредна Газдинства) се појављују у следећа четири основна организациона облика:

- једнородна пољопривредна газдинства¹⁶),
- разнородна пољопривредна газдинства¹⁷),
- комбинат државних пољопривредних газдинстава¹⁸), и
- пољопривредни комбинат¹⁹).

Последњу организационо правну форму чини велико подруштвљено пољопривредно предузеће чија је организациона форма последица развоја друштвених пољопривредних камбината, који се појављују у пракси као експериментални облик 1962. г.²⁰). Организационо-правну форму пољопривредног комбината одредиле су одлуке закона Нр. 82 од 9. IV 1976. год. Министарског Савета у вези пољопривредних комбината²¹) (М.П. Нр. 20, поз. 90, зм. 1976 — Нр. 35, поз. 152).

На тој основи је створено до априла 1977. год. 25 пољопривредних комбината²²). У организацијској структури државне привреде, пољопривредни комбинати постоје поред индустријских и грађевинских комбината ко-

14) J. Borkowski, Организацијска структура државних пољопривредних газдинстава и њихових уједињења (савеза — прим. прев.), (Struktura organizacyjna państwowich gospodarstw rolnich i ich zjednoczeń) Правно-Економске студије XI/1973, стр. 27—53.

15. IV Пленарна седница Централног Комитета Пољске Уједињене Радничке Партије (ЦК ПЗПР), основни документи и материјали, Варшава 1976, стр. 14.

16) R. Mantenfell, Управљање пољопривредним предузећем, (Założenie i prowadzenie przedsiębiorstwa rolnego) Варшава 1973) Cit. Mantenfell, Управљање с. . . ; Cholewa, T. Ostrowski, Државна пољопривредна предузећа (Państwowe przedsiębiorstwa rolne), Варшава 1976, (cit. Cholewa, Ostrowski, Државна пољопривредна . . . стр. 56).

17) Cholewa, Ostrowski, Државна пољопривредна . . . , стр. 57.

18) Исто, стр. 58 и следећа.

19) М.П. из 1976. г. нр. 20 Поз. зм. нр 35, поз. 152.

20) Уредба Министара Пољопривреде од 1. IV 1958. нр. ПГР (36) 58 у вези оснивања државних предузећа на терену Војводског Познањског Уреда са каснијим изменама — Државно Пољопривредно Газдинство — Комбинат у Мењечкама) замењена је Уредбом нр 795 Министра Пољопривреде од 31. XII 1974. (ГМ. орг. — 022/з-210) у вези промена у подређивању, називу, предмету делатности и у организацији државног предузећа имена Државно Пољопривредно Газдинство — Комбинат у Мењечкама.

21) Видети допуну 19.

22) Пољопривредни комбинат „Нотећ” (1. VII 1976. г. војв. пољске); и одлуком нр. 183 Министара Пољопривреде од 12. VIII 1976. г. (ГМ орг. — 0120-91) у вези трансформисања Државног Пољопривредног Комбината „Нотећ” у Стшелцу-у Пољопривредни Комбинат „Нотећ” у Стшелцу; Пољопривредни Комбинат „Повишле” (1. X. 1976. г. — војв. елблонске); Слџовски Пољопривредни комбинат (1. X. 1976. г. — војв. слупске); 1. I 1977. г.; основано је следеће: Лубњевски Пољопривредни комбинат, Мјенджижеуки Пољопривредни Комбинат, Лубуци Пољопривредни Комбинат, Барлињески Пољопривредни Комбинат, Стшелцки Пољопривредни Комбинат (војн. гојовске), Хошчењски Пољопривредни Комбинат; Желеногурски Пољопривредни Комбинат; Бабимојски Пољопривредни Комбинат; Лужицки Пољопривредни Комбинат, Пољопривредни Комбинат „Цибинка” (војв. жиеленогорске); Долицки Пољопривредни Комбинат, Лужицки Пољопривредни Комбинат (вој. Шчењинске); касније су настали: Пољопривредни Комбинат „Жулави” (вој. елблонске); Пољопривредни Комбинат Глупчице и Ополски Воћарски Комбинат (вој. ополске); Пољопривредни Комбинат „Редло” (вој. кошалињске); Ораловски Пољопривредни Комбинат (вој. вроцлавске); Воћарски Комбинат „Leonow” (вој. лубелске, челмске и замојске).

ји делују на основу цитираног декрета о државним предузећима, као и решења Нр. 193. Министарског Савета од 23. X. 1966. г.²³⁾ Том новом организационо-правном формом државне привреде у производњи ч грађевинарству посебно њеном правном ситуацијом²⁴⁾ заинтересовала се правна наука.

У Пољској литератури из области државне администрације²⁵⁾ разликују се три основна облика државних привредних организација: државно предузеће, комбинат и удружење.

У тој ситуацији постоји проблем правног карактера великог савременог пољопривредног предузећа као што је пољопривредни комбинат.

У правној литератури за сада се појавио чланак Zdzistawa Niedbalynt. „Комбинати и удружења као облици правне интеграције у пољопривреди и производњи прехранбених намирница“²⁶⁾. Аутор анализира законске прописе — решења Нр. 82/76. Р.М., и што се тиче правног аспекта пољопривредних комбината подводи их под правна решења, која се односе на индустријске и грађевинске комбинате.

У овом реферату узима се у обзир други аспект у анализи законских одредаба 82/76. Р.М., наиме специфичне карактеристике везане за неизбежност специјализације пољопривредне производње у циљу осигурања пораста те производње. На такво схватање упућује ме чињеница, да се реч „Комбинат“ у практичној организацији државне пољопривреде појавио још 1962. године²⁷⁾ и била употребљавана за назив неких вишеобјектних (више предузећа) државних пољопривредних газдинстава²⁸⁾ „Комбинат“ је био у то време уведен у научну дисциплину: „Организација и економика пољопривредних газдинстава“, као економска категорија.

Тек од 1976. год. тј. после десетогодишње провере успешности тог организационог облика у пракси — „Комбинат“²⁹⁾, постаје такође и правна категорија за један од облика државних пољопривредних јединица. У тој ситуацији, пољопривредни комбинат као највиши облик у организацији

23. М.П. од 1969. г. нр. 46, поз. 362.

24) Пор. Л. Бар, Правни елементи структуре индустријског комбината (Елементи правне структуре комбинату пшемислового) Држава и Право, 1970 з. 7; Ј. Дунај, Облици интеграције фабрика и индустријских предузећа (Formi integracji zakladów i przedsiębiorstw przemysłowych), Преглед Организације (Přehled Organizací), 1972 в 22; Б. Глински, Комбинат и друге форме WOG-а (Комбинати и инне форми WOG) Нови Путеви (Nove Drogi) 1970. з. 3. Ниедбала Самоуправљање у Комбинату (Samozhond v Kombinate), Радничко Самоуправљање (Самозонд Роботњичи), 1971 з. 2; З. Ниедбала, Заснивање организацијско-правне структуре у индустријским комбинатима Založenja strukturi organizaciono — pravnej kombinativ pšemislovih), Држава и Право (Panjstvo n Pravo) 1970 W. 12; Cz. Przymusiński, Индустријски и грађевински комбинати у светлу правних прописа, (Kombinati Pšemislove i budovlane v švete pšepisuv pravnih), Преглед пољопривредног Законодавства (Přehled Ustavodavstva Gospodarčego) 1970. з. 1; Z. Rybicki, Пољопривредна Администрација у ПРЛ (Администрација ролна в ПРЛ), Варшава 1975. стр. 184 и даље; L. Zelczak, Индустријски комбинати у раду (Kombinati rolne v prací): Груписање државних предузећа (Grupovanie pšedembjorstv rolnih), Правни проблеми (Загађења правне), Вроцлав 1972, стр. 63 и следећа.

25) Cz. Przymusiński, Индустријски и грађевински комбинати у светлу правних прописа (Kombinati pšemislove i budovlane v švete pšepisuv pravnih), Преглед Индустријског Законодавства (Přehled Ustavodavstva Gospodarčego), 1970, нр. 1/cit. Przymusiński, Индустријски . . . , ПУГ/стр. 5; Т. Рабска, Административно право индустријских односа (Право администрацијне стоснукв носподрчих), 1973, стр. 89 и следећа; Z. Rybicki, Привредна администрација у ПРЛ (Администрација господарча в ПРЛ), 1975, стр. 184 и следећа.

26) Држава и Право, 1977, з. 1, стр. 24—38.

27) Видети додатак 20.

28) Видети додатак 10.

29) У вези значења речи „комбинат“ пор. Cz. Przymusiński, Индустријски . . . ПУГ, 1970, нр. 1, стр. 1 и 2.

државне пољопривредне производње, није био пренесен из организације индустрије и грађевинарства, већ је то решење пришло из практичне организационе делатности, развијане у области пољопривреде³⁰).

У намери да одредим правни карактер пољопривредног комбината, наводим неопходне чиниоце за разрешење тог проблема: оснивање пољопривредног комбината, његова организација, улога колектива у управљању комбиномом, као и правни статус пољопривредног комбината.

Разматрајући горе наведени проблем, спровешћу анализу важећих правних прописа, као и захтева за формирање пољопривредног комбината „Натећ” и статута који је предложио Министар Пољопривреде.

I

Стварање пољопривредног комбината је условљено постојањем одређених друштвених и економских претпоставки. Друштвени услови за усавршавање правно-организационог облика државне пољопривреде су неопходност задовољавања стално растућих, горе поменутих, потреба у исхрани људи. Пораст тих потреба условљен је повећањем становништва и сталним порастом животног стандарда друштва.

Тако долазимо до економских услова на које ћу само указати. Задовољавање стално растућих потреба у исхрани захтева боље производне резултате у целокупној пољопривреди, како у смислу кванитета, тако и квалитета, као и стандардизацију пољопривредних производа. Такви резултати су могући захваљујући организовању пољопривреде на високом нивоу односно, концентрацији производње. У мешовитој пољопривреди Пољске, она је првенствено могућа у државној организацији газдинства. Концентрација производње, праћена њеним поједностављењем, омогућује примену савремене технологије и одговарајућих техничких достигнућа у пољопривреди на економски оправдан начин, реализујући захтевани пораст пољопривредних производа³¹). Томе погодују природни и климатски услови за развој и продубљавање специјализације у области пољопривредне производње, која омогућује квантитативно и квалитативно висок степен пољопривредних производа³²).

Услови специјализације пољопривредне производње и захтеви за њеном што рационалнијом концентрацијом, упућују на кооперацију тј. „повезивање појединих производних делова по технолошком принципу редоследа процеса производње, што са своје стране узрокује његову синхронизацију, чинићи га непрекидним”³³).

30) Међу облицима организације државне пољопривреде, с обзиром на степен повезаности, организацију и економику газдинства разликују се: групе пољопривредних газдинстава, удружења пољопривредних газдинстава, кључ пољопривредних газдинстава и комбинат пољопривредних газдинстава. Видети W. Rytkowski, Организација и економика газдинства (Organizacja i ekonomika gospodarstw), PWN, Варшава 1976, стр. 130 и даље, закључак писма Министарства Пољопривреде, Генерални инспекторат (ПГР) од 7. VIII 1974, Л. дз. ПГР — III-8/74.

31) W. Rytkowski, Организација и економика газдинства, PWN, (Organizacja i ekonomika gospodarstw, PWN), Варшава 1976/cit. W. Rytkowski, организација и економика . . .) стр. 51.

32) Исто, стр. 52 и даље.

33) Исто, стр. 60.

Пољопривредна добра, повезујући своју делатност кроз специјализацију производње, чине тако једноставан организам чији су органи само просторно удаљени.

Концентрација и кооперација су организациони чиниоци који погодују, прате и омогућавају специјализацију у пољопривредној производњи и са тог становишта су неопходни³⁴⁾.

Концентрација пољопривредне производње у посебне привредне јединице и њихова кооперација су чињенице од великог значаја за њихову повезаност. Принципи пољопривредне специјализације, кооперације и концентрације јасно обликују организациону структуру повезивања пољопривредних газдинстава на нивоу карактеристичном за велике организационе јединице државне пољопривреде, типа комбината³⁵⁾, у смислу организације и економике газдовања. Тај облик организације је примењен и реализован у пракси као комбинат државних пољопривредних газдинстава. Овај назив се употребљава „за предузеће са високом стопом концентрације земљишта која обухватају и предузећа финалне производње чија вредност има велики удео у вредности коначне нето производње”³⁶⁾.

Последица такве праксе је опредељење за правно-организациони облик државног пољопривредног газдинства — на основу декрета о државним предузећима и одлуке бр. 82/1976. у вези пољопривредних комбината. Та одлука је донета на основу чл. 9 у вези са чл. 27 декрета о државним предузећима слично као одлука бр. 193/1969 у вези индустријских и грађевинских комбината. Повезивање правних основа одлука бр. 193/169. са чл. 27. цитираног Декрета о државним предузећима типа генералне дирекције, изазвало је поређење последње уредбе са одлуком бр. 388, Савета Министара од 17. XI 1960. г. о тим предузећима³⁷⁾ у тражењу сличности међу прихваћеним правним решењима. Мислим, да проглашавање баш чл. 9 декрета за основу тих одлука и навођење другог дела одлуке у формацији: „у вези са чл. 27. Декрета” не омогућује тако особено поређење:³⁸⁾ Чл. 9 Декрета се односи на типично државно предузеће а чл. 27. Декрета — на државну привредну организацију са правним статусом државног предузећа типа генералне дирекције (PROWADZACEGO). Можда се радило о повезивању са чл. 27. Декрета с обзиром на утврђене компетенције министара у доношењу статута и одређивању организационе структуре пољопривредног комбината³⁹⁾.

Пољопривредни комбинат је сложено државно предузеће створено на основама декрета о државним предузећима (§ 1 чл. 1. одлуке 82/1976 Р.М.) Поред декрета као основног нормативног акта за државна предузећа и

34) Исто, стр. 60. и 61.

35) Исто, стр. 134.

36) Видети закључак писма Министарства Пољопривреде, Генерални Инспекторат ППР од 7. VIII 1974. Л. дз. ППР — орг. III-8/74.

37) М.П. од 1960 нр. 94, поз. 417, зм. 1964 нр. 32, поз. 138; 1965 нр. 33, поз. 178; 1971 нр. 38, поз 247.

38) Поз. Cz Frymušinski, Индустријски... ПУГ. 1970 нр. 1, стр. 3.

39) Декрет о државним предузећима не садржи никакве одлуке у вези одређивања статута државним предузећима. Тај проблем је истакала Т. Рабска у раду пг. Државно предузеће као основа привредне администрације (Předčembjorstvo ranjstvove iako podmjot administraciji gospodarčej), ЛТПН том XIII з. 1, стр. 98. Таква потреба се може појавити у случају оснивања великог, сложеног, друштвеног пољопривредног предузећа какво је у пракси пољопривредни комбинат.

цитираног закона, постоји још читав низ прописа, који регулишу специфичне проблеме управљања, нарочито организације и функционисања предузећа. Дакле, само сви прописи заједно одређују правни статус државних предузећа⁴⁰).

Сагласно § 1 ст. 2 одлуке, пољопривредни комбинат може настати: — као резултат реорганизације или — повезивањем основних предузећа која тако постају фабрике комбината.

У пракси је реализована једино прва варијанта. Сви досадашњи пољопривредни комбинати су резултат реорганизације постојећих сложених државних предузећа под називом „државни комбинат пољопривредних газдинстава” или „државни воћарски комбинат”.

Формирање пољопривредних комбината путем повезивања (једног или више предузећа) која у том процесу губе правну самосталност и постају фабрике (Zakhady), за сада није нашло практичну примену. На основу досадашње праксе може се утврдити да повезивање самосталних државних пољопривредних предузећа у јединствену државну привредну организацију чини претходну фазу стварања комбината. На овакав закључак наводи пример настанка Пољопривредног Комбината „Нотећ” у Стшелцу⁴¹).

У зависности од изабране варијанте, Министарство Пољопривреде или трансформише постојећи комбинат државних пољопривредних газдинстава у пољопривредни комбинат или ствара такав комбинат.

У правом случају комбинат настаје променом назива постојећег комбината државних пољопривредних газдинстава. Такво решење Министара Пољопривреде мења пре свега назив предузећа, његову организацију и дотадашње место налажења⁴²). Те промене се уписују у регистар предузећа⁴³).

У другом случају пољопривредни комбинати настају као последица повезивања одвојених пољопривредних предузећа, дакле, настаје ново државно предузеће. У том случају примењују се прописи који се односе на начин настанка нових предузећа⁴⁴).

Пољопривредни комбинат постаје правно лице од дана уписа у регистар државних предузећа. Од тог момента постаје субјект права и обавеза одређених грађанским правом нарочито у области имовинских односа. То му, у друштву омогућује иступање у властито име преко својих орга-

40) Т. Рабска, Административно право индустријских односа, (Pravo administracyjnej stosunkow gospodarstew), PWN, Варшава-Познањ 1973, стр. 56 и следећа; З. Rybicki, Привредна администрација у ПНР (Administracja gospodarstwa v PRL), PWN, Варшава 1975, стр. 164 и следећа

41) Уредбом нр. 240 Министра Пољопривреде од 23. XII 1975. г. о обједињењу државних предузећа под називом Државно Пољопривредно Газдинство у Шамоћињу, Државно Пољопривредно Газдинство у Бжежњу, Државно Пољопривредно Газдинство у Мјендзишчу, Државно Пољопривредно Газдинство у Олешњицу, Државно Пољопривредно Газдинство у Wусокеј Мајеј, Државно Пољопривредно Газдинство у Будзињу и Комбинат Државних Пољопривредних Газдинстава у Тшчанци, основан је Комбинат Државних Пољопривредних Газдинстава „Нотећ” у Стшелцама (није публиковано).

42) Основу чини арт. 6 Декрета о државним предузећима (Дз. У. од 1960 нр. 18, поз. 111).

43) § 16 уст. 2 уредбе Министарског Савета од 10. I 1952. г. у вези уређења и руковођења регистра државних предузећа (Дз. У. нр. 3 поз. 22).

44) Основу чине арт. 4 и арт. 6 декрета о државним предузећима (Дз. У. од 1960 нр. 18, поз. 111).

на⁴⁵⁾. Развијајући привредну делатност пољопривредни комбинат поступа сагласно основама привредног рачуна⁴⁶⁾.

II

1. Пољопривредни комбинат је сложено државно предузеће у чији састав улазе предузећа набројана у статуту. Та предузећа послују сходно привредном рачуну (*rozrachunku gospodarčegо*). Она имају власита средства и реализују свој биланс и завршни рачун. Своје финансијске обавезе према комбинату извршавају у оквирима које им одређује директор комбината (§ 1 Уст. 3. одлуке).

Сходно § 2. пољопривредном комбинату су постављени следећи општи задаци:

- повећање производње растиња, животиња, повртарства, рибарства, сточне хране и производње прехранбених намирница;
- организовање и вршење услуга земљорадњи у механизацији, занатству, транспорту, ремонту и изградњи пољопривредних објеката;
- подстицање техничког развоја, школовање и социјалног старења,
- организовање кооперације у горе набројаним областима.

У факултативне задатке комбината, проширујући њихов дјелокруг, убрајају се:

1) Уговарање пољопривредних производа за потребе сопственог предузеће, 2) организовање научно-истраживачке делатности, 3) организовање продаје пољопривредних производа на мало (§ 7 одлуке).

2. Специфичну организацију, предмет делатности и њене облике утврђује закон Одлуке у § 4. уст. 2 указује на следећа питања која одређује статут Министара Пољопривреде:

1) назив и место комбината као и надређени му орган, 2) предузећа која улазе у састав комбината као и организационе јединице (одвојене ћелије) научно-техничке и услужне, за робни промет и остало, 3) детаљан опис делатности, 4) правни прописи о робном промету у земљи, 5) делокруг права и обавеза предузећа у саставу комбината, 6) састав колегијума и њихови задаци као и других органа комбината и њихова права. Ово набрајање упућује на закључак да се у структури организација пољопривредног комбината појављују две категорије организационих јединица: пољопривредна предузећа као производне јединице, која улазе у састав комбината и самосталне ћелије опште-привредног карактера. И само ова прва поседују одређену економску самосталност. Ипак нема критеријума за издавајање из ове групе предузећа типа генералних директора (*wiodan-suh*)⁴⁷⁾. То је условљено настанком комбината услед промена организационе структуре већ постојећег пољопривредног државног предузећа, које има управу и унутрашње организацијске јединице⁴⁸⁾.

45. Т. Рабска, Административно право индустријских односа (*Pravo administracijne stosunkiv gospodarčih*), 1977, стр. 59.

46) Р. Маугенфел, Привредни рачун у пољопривреди као облик управљања предузећем, (*Rozrahunek gospodarči v rolnictve jako jedna z form zažondenja pšedčembjorstvem*, Преглед организације (*Pšeglonđ organjizacij*), 1975, др. 10.

47) Видети § 1 уст. 4 одлука нр. 193/1969 Р.М./М.Р. из 1969. нр. 46, поз 362.

48) Cholewa, Ostrowski, Државна предузећа... (*Panjstvove pšedčembjorstva...*), стр. 59.

Међу унутрашњим организационим јединицама специјалну позицију заузимају посебна пољопривредна предузећа. Да би се описао њихов положај унутар комбината треба прецизирати шта се подразумева под предузећем (zaktad). Предузеће (zaktad) је „систем имовинских објеката који чини организовану целину, која служи за постизање одређених пољопривредних циљева, ако тај систем нема посебну правну самосталност или не чини посебну буџетску јединицу”⁴⁹). Издвајање пољопривредног предузећа, које реализује део производног процеса врши се углавном с обзиром на специфичност пољопривредне производње и њену организацију. Развој специјализације и организације производње доводи до пораста улоге сложених производних комплекса, повезаних у производној кооперацији, коју синхронизује директор државног предузећа. У тој ситуацији расте значај пољопривредног комбината као сложеног државног предузећа са специјализованим профилом производње у пољопривредним предузећима. То предузеће производи користећи обрадиву земљу. Та земља има посебно место у имовинском инвентару пољопривредног предузећа, јер одређује правац пољопривредне производње и утиче на избор других средстава за производњу. Због тога су у допуни статута⁵⁰) набројана само предузећа која улазе у састав пољопривредног комбината и само у тим предузећима се управља по принципу чистог унутрашњег привредног рачуна. Нижи положај у пољопривредним комбинатима заузимају услужна и помоћна предузећа.

3. Сагласно принципима инокосног руковођења утврђених у чл. 14. Уст. 1. Декрета, по којима директор управља државним предузећем и представља га екстерно и интерно на основу административног права, грађанског права и радног права. Његова овлашћења су одређена тако да одлуке које не спадају у домен других органа комбината, доноси он. Зато статут утврђује овлашћења само колегијума и његових органа (§ 4 Уст. 2. Т. 6 одлуке). Директора комбината поставља и смењује Министар Пољопривреде (§ 6. Уст. 1. Одлуке). Следећи редовни орган комбината је колегијум чији састав, правни карактер и надлежност, у смислу одлучивања или давања састава, одређује Министар Пољопривреде путем статута.

Према статуту Пољопривредног комбината „Нотећ” у Стшелцу колегијум је саветодавни и нормативни (stanowci) орган. Он делује у духу статута и сагласно пословнику о роду. У састав колегијума улазе: директор комбината као председник, заменик директора, шеф рачуноводства и директори основних предузећа.

На заседању колегијума учествују председник (делегат-прим. прев.) радничког самоуправљања са саветодавном функцијом а могу у тој улози учествовати и особе које позива директор комбината поводом проблема који се обрађује. Таква структура колегијума утиче на адекватно форми-

49) § 2 Пкт. 2 уредбе Министарског Савета од 4. X. 1958. г. у вези принципа преношења у оквирима државне администрације предузећа, институција и фабрика, некретнина и других имовинских објеката (Дз. У. нр. 67, поз. 332).

50) Видети статут Пољопривредног Комитета „Нотећ” у Штшелцах и Прикључени списак фабрика Комбината (није публикуван).

рање састава кадрова, према проблему. Колегијум доноси одлуке већином гласова и у присуству најмање половине својих чланова.

У случају да нема већине одлучује глас председника. Приликом дошоћења нормативних (stanowiancyh) одлука неопходно је присуство најмање 3/4 чланова.

Директор комбината има право и обавезу да обустави или одложи извршење одлуке нормативног карактера (oharakterze stanowiancyh) ако она није у складу са интересима комбината или прописима. О томе обавештава себи надређене инстанце и информише колегијум.

У проблеме о којима колегијум доноси нормативне (stanowiace) одлуке спада: утврђивање планова и програма делатности комбината као и заједничких привредних акција.

Колегијум као саветодавно тело, решава две групе проблема: прво, питања по којима се обавезно мора консултовати мишљење колегијума и друго, оцену мишљења колегијума коју дају директор или чланови колегијума (§ 7. Статута Пољопривредног Комбината „Нотећ“).

Сагласно одлукама § 5. Уст. 2. Одлуке, директор комбината може да формира и Техничко-Економски Савет као стручно саветодавно тело. Ову одлуку статут пољопривредног комбината разрађује одређујући састав Савета и начин избора њихових чланова, као и инициране проблеме. Чланове и председника Савета бира директор међу својим радницима као и међу научним и привредним стручњацима изван комбината. Савет разрађује основне техничке, економске и производне проблеме као и метод повећања ефикасности управљања комбинатом (§ 10. Статута Пољопривредног Комбината „Нотећ“).

Предузећем које улази у састав комбината инокосно управља директор уз помоћ својих заменика и главног књиговође. Директора предузећа поставља директор надређене јединице а заменике директора и финансијског директора поставља директор комбината (§ 6. уст. 2. Одлуке). Директор предузећа екстерно представља комбинат на основу овлашћења директора комбината. Овлашћења директора предузећа за екстерно представљање и одлучивање у име комбината одређује директор комбината (§ 8. Статута Пољопривредног комбината „Нотећ“).

III

1. „У пољопривредном комбинату делују органи радничког самоуправљања користећи овлашћења из прописа о „радничком самоуправљању“ (§ 9 одлуке). Пропис треба допунити приказом основних правних решења закона од 20. XII 1958. о радничком самоуправљању (Дз. У. Бр 77, ноз. 397). Колектив државног пољопривредног предузећа има право контроле и надзора над целокупном делатношћу предузећа као и право одлучивања у питањима делатности и развоја предузећа (арт. 1). Право учествовања у управљању предузећем колектив остварује преко органа радничког самоуправљања (арт. 1. прт. 2): Задаци радничког самоуправљања јесу:

- обезбеђење исправног функционисања и развоја предузећа и усклађивање општедруштвеног интереса са интересом колектива,
- развијање делатности у колективу, ради стимулације привређивања, учвршћење радне дисциплине, стварање услова за стваралачки рад, јачање заштите на раду, повећање одговорности радника за привредне резултате предузећа". (арт. 3).

Колектив у државном предузећу реализује своје право учествовања у управљању предузећем преко следећих органа радничког самоуправљања:

- конференције радничког самоуправљања,
- радничког савета и његовог председништва,
- радничког савета погона или одељења.

Конференција радничког самоуправљања (КСР) је највиши орган самоуправљања КСР чине три члана радничког савета предузећа, партијски комитет Пољске Уједињене Радничке Партије (ПЗПР) и савет синдиката предузећа. У КСР могу бити укључени представници одмадинске организације као и представници научно-техничког удружења, уколико те организације делују у оквиру предузећа. На састанцима Конференције радничког самоуправљања (КСР) учествује директор предузећа иако није члан тога тела. Конференција радничког самоуправљања (КСР) има компетенције у свим питањима из области радничког самоуправљања.

Конференција радничког самоуправљања доноси одлуке већином гласова у присуству најмање половине чланова (арт. 9, уст. 2).

Избор радничког савета предузећа врши колектив тајним и непосредним гласањем у случају када не постоје раднички савети одељења. У противном, колектив бира непосредно савете одељења који из својих редова бирају чланове за раднички савет предузећа у који улази најмање 2/3 радника. Раднички савет предузећа одлучује о свим питањима радничког самоуправљања ако нису била разматрана на конференцији, искључујући само она која су у надлежности конференције радничког самоуправљања (КСР) чл. 16).

У случају потребе раднички савет предузећа бира из својих редова председништво (prezydium) арт. 13. Уст. 2. и 3).

Извршни орган радничког самоуправљања је директор предузећа. Он је обавезан да обустави спровођење одлука конференције радничког самоуправљања (КСР) или радничког савета уколико су у супротности са правом или планом предузећа. арт. 21. Уст. 2. арт. 22).

2. Суштинску промену у структури радничког самоуправљања предузећима Пољских Пољопривредних Газдинстава (ПГР) Извршила је одлука Председништва Синдиката Пољопривредних Радника (Prezydium Zarzandu Gtownego Związku Zawodowego Pracownikow Rolnych) од IX 1970. г. у вези организационе структуре радничког самоуправљања (ПГР) као и у специјализованим предузећима (није објављена). Она је узела у обзир актуелне проблеме радничког самоуправљања тих предузећа, тесно повезана са текућим променама у систему руковођења предузећима, а манифестоване у концентрацији и специјализацији производње у организационим

јединицама сложених (wielozatadowych) предузећа. Заснована је на досадашњем искуству радничког самоуправљања⁵¹).

Задржавајући и даље у основним предузећима самоуправну структуру из минулих година, иновација се односи на организациону структуру радничког самоуправљања у сложеним предузећима узимајући при томе у обзир не само организациону структуру већ и чињеницу да ли се организационе јединице налазе на пуном унутрашњем односно ограниченом привредном рачуну или не. Отуда су за сложена предузећа, чије организационе јединице не послују по принципима привредног рачуна предвиђени следећи самоуправни органи: Конференција Радничког Самоуправљања (КСР) и раднички савет на нивоу предузећа као и раднички савети одељења на нивоу организационе јединице предузећа.

У Комбинатима Пољских Пољопривредних Газдинстава (ПГР) и у сложеним предузећима чије организационе јединице послују са пуним или ограниченим привредним рачуном — Конференција Радничког Самоуправљања (КСР) и раднички савет делују у оквиру организационих јединица тих предузећа (пољопривредно предузеће), а Конференција радничког самоуправљања (КСР) и њено председништво (КСР), на нивоу целог предузећа.

Померање радничког савета у организационој структури радничког самоуправљања у комбинатима (ПГР) и сложеним предузећима, која послују по методи привредног рачуна, на нивоу пољопривредног предузећа, има за циљ да омогући том самоуправном органу непосредно бављење производњом (оперативом), што није било могуће када се он налазио на нивоу управљања предузећем. Обзиром на чињеницу да је битка за производњу, за правилну организацију процеса рада присутна и у пољопривреди раднички савети одељења су подигнути на ниво управљања сложеним предузећем. Обим њиховог деловања, одређен прописом закона о радничком самоуправљању из 1958. г. знатно је проширен, што је имало за циљ повећање утицаја председништва колектива на суштинске проблеме привреде услужних органа, а такође омогућавање члановима радничког самоуправљања боље спровођење у живот принципа предвиђених у чл. 3 w/w закона из 1958. г. Идеју о радничком савету, претварају у одлуку чланови дотадашњих радничких савета одељења, председник или неки други представник одељенског савета синдиката, или секретар, или представник (основне) партијске организације. Овакав став, предвиђен одлуком, истовремено омогућује смањење броја чланова радничког савета.

Самим тим у предузећима пољопривредних газдинстава која послују на принципу пуног унутрашњег или ограниченог привредног рачуна створени су услови за формирање конференције радничког самоуправљања. Конференцију радничког самоуправљања чине: чланови радничког савета, чланови одељенских савета синдиката, чланови извршног тела одељења (основне) партијске организације као и представници омладинске организације и научно-техничких удружења.

51) Увод у облику Председништва Синдиката Пољопривредних Радника од 9. IX 1970. г. у вези организацијске структуре радничког самоуправљања ПГР-има као и специјализованим предузећима (није публикована).

У вези са тим померањем у хијерархији управљања сложеним пољопривредним предузећем, (КСР) предузећа и његово представништво, делују као органи II реда.

Конференцију радничког самоуправљања чине: председници радничких савета организационих јединица, председници савета синдиката, председници одељенских (основних) партијских организација, чланови савета синдиката предузећа, чланови комитета предузећа (егзикутиве) Пољске Уједињене Радничке Партије (ПЗПР) и представници омладинске организације као и научно-техничких удружења.

Конференција радничког самоуправљања (КСР) пољопривредног предузећа бира Председништво (КСР) у саставу од 5 до 9 чланова.

И, тако се у сложеним предузећима искристализовала структура нормативних органа радничког самоуправљања, у којој се појављује двостепеност у оквирима Конференције Радничког Самоуправљања (КСР). Тај самоуправни орган делује у одређеној организационој јединици предузећа као и на нивоу управљања предузећем.

Ова структура радничког самоуправљања постоји у оним пољопривредним комбинатима, који су настали као резултат реорганизације комбината, државних пољопривредних организација или комбината воћарских државних газдинстава. Она је прилагођена организационој структури пољопривредног комбината. У тој ситуацији довољна је општа одредба о задацима органа радничког самоуправљања, у одлуци Нр. 82/76, у вези пољопривредних комбината.

IV

Одредбом из § 3 уст. 1 одлуке нр. 82/76 утврђен је принцип територијалног груписања комбината у организацију Централне Управе Државним Пољопривредним Предузећима (w Centralnym Zarzadzie Panstwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej) као и других државних пољопривредних предузећа. Одредба не садржи у себи став који признаје већи степен самосталности комбинату у односу на удружење.

Она дозвољава једино проширивање типичних делатности пољопривредних комбината: услужних, трговинских и научно-истраживачких. Ова последња сфера делатности служи за ширење техничког и технолошког напретка у пољопривредној производњи. У том случају специфична организационо — правна структура пољопривредних комбината у односу на индустријске и грађевинске указује на суштинске резултате.

У изузетним случајевима могућа су одступања од горе наведеног принципа. Министар пољопривреде може да подреди комбинат непосредно Централној управи пољопривредних Предузећа (Centralnemu Zarzadowu Panstwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej). Такво решење садржи одлука Савета Министара нр. 177. од 15. VIII 1976. г.⁵²⁾ и уноси измене у одлуку нр. 82/1976. Р.М. За сада је Министар Пољопривреде овакво решење применно у случају Пољопривредног Комбината „Нотећ” у Стшелц-у⁵³⁾,

52) М.П. 1976, нр. 35, поз. 152.

53) Видети одлуку Министара Пољопривреде из 1967. г. у вези измене надређене јединице Пољопривредноом Комбинату „Нотећ” у Стшелцах (није публикована).

поверављући му уједно и функцију предузећа генералне дирекције типа „А“⁵⁴) коју ће вршити поред својих привредних задатака. На тим основама Пољопривредни Комбинат „Нотећ“ у односу на у њему здружена предузећа поседује права и обавезе у обиму као и Удружења Државних Пољопривредних предузећа⁵⁵).

Ово се односи изузетно на случај непосредног подређивања пољопривредног комбината Централној Управи Државним Пољопривредним Предузећима (Centralnemu Zarzadowy Panswowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej⁵⁶).

Досадашње практично искуство указује на разликовање два типа пољопривредних комбината: пољопривредне комбинате који врше додатну функцију предузећа генералне дирекције типа „А“ и остале пољопривредне комбинате.

Правни положај обичног пољопривредног комбината у доношењу одлуке нр. 82/1976 Р. М. не разликује се битно од правног положаја пољопривредног предузећа⁵⁷).

Он се појавио као резултат реорганизације, дакле, трансформацијом постојећег државног комбината пољопривредних газдинстава. У тој ситуацији се правно третира као трансформисано државно пољопривредно предузеће. Пољопривредни комбинат није удружење предузећа за то што је обухваћен јединственим привреднофинансијским планом. У таквим условима свако (основно-прим. прав.) предузеће поседује самосталност у процесу производње само у оквирима тога плана. Мада је организациона структура комбината прилагођена финалној производњи, она дозвољава појединим предузећима самосталну реализацију оног дела производње који је у плану комбината представљен као обавезан за то предузеће. Извршење привредно-финансијског плана комбината обезбеђује инокосно руководство које и синхронизује кооперацију предузећа. Ова предузећа, удружена у процесу пољопривредне производње, формирала су се у смислу правно-организационог облика, као сложена државна пољопривредна предузећа⁵⁸).

Ни пољопривредни комбинат не располаже већим степеном самосталности у односу на надређене органе. У том смислу одлука у вези пољопривредних комбината не садржи у себи ништа ново. Поред тога суштинска одлука комбината није веће осамостаљивање. Изгледа да се у условима интензивног развоја пољопривредне производње јавља потреба за његовом све већом специјализацијом што условљава рационалнију кооперацију специјализованих пољопривредних предузећа. Између познатих правно-организационих облика државне пољопривреде комбинат пружа најбоље услове за кооперацију.

54) Видети одлуку Министра Пољопривреде из 1967. г. у вези додељивања Пољопривредном Комбинату „Нотећ“ у Сшелцима функције административног предузећа типа „А“ (није публикована).

55) Видети статут Пољопривредног Комбината „Нотећ“ као административног предузећа типа „А“.

56) Друго мишљење износи З. Ниедбала, Држава и Право (Państwo i Prawo), 1977. з 1, стр. 33.

57) Т. Рабска, Административно право индустријских односа (Prawo administracyjne stosunków gospodarczych), 1977, стр. 56 и следећа; Z. Rybicki, Привредна администрација ПНР (Administracja PRL) 1975, стр. 164 и следећа.

58) Pytkowski, Организација и економика . . . , 1976, стр. 134.

Прелазећи на утврђивање разлика треба рећи следеће: Пољопривреди Комбинат је државна привредна организација која делује сагласно утврђеном статуту. У принципу, државна предузећа послују под руководством свог министра на основу статута.

Поред привредне, делатност комбината се проширује на услужна, трговинска и научно-истраживачка подручја.

Делокруг комбината може се проширити одлуком статута о укидању обавезе учешћа у домаћем робном промету.

У организацију комбината поред директора улазе и колегијални органи. Обавезни орган је колегијум а факултативни-економско-технички савет. Увођење колегијалних органа у организацију комбината може се објаснити величином те државне организације у оквиру које, са развојем специјализације, јача кооперација.

На основу претходног разматрања може се закључити да је пољопривредни комбинат по својој правно-организационој структури државно предузеће. Комбинат који настаје као резултат реорганизације и трансформације постојећег државног привредног предузећа не садржи у својој структури карактеристичне особине које би га јасно разликовале од државног предузећа.

Стога се може прихватити да је пољопривредни комбинат државно предузеће са правно-организационом структуром прилагођеном потребама интензивнијег развоја пољопривредне производње и специјализације.

др Виктор Павлак